

Skýrsla

nefndar um eflingu náms- og starfsráðgjafar í grunn- og framhaldsskólum sem úrræðis gegn brottfalli nemenda

(Lögð fyrir Alþingi á 136. löggjafarþingi 2008–2009)

Efnisyfirlit

1	Inngangur	4
2	Gildi og gagn náms- og starfsráðgjafar fyrir farsælt náms- og starfsval.	5
3	Hvað geta náms- og starfsráðgjafar gert?.....	6
4	Náms- og starfsráðgjöf sem úrræði gegn brottfalli	7
5	Framtíðaráform nemenda í grunn- og framhaldsskólum.....	8
6	Áhrifavaldar í náms- og starfsvali ungmenna	10
7	Náms- og starfsfræðsla og gildi hennar	10
8	Náms- og starfsráðgjöf í helstu nágrennalöndum	11
9	Lokaorð.....	13
10	Helstu tillögur nefndar um aukna náms- og starfsráðgjöf og fyrirkomulag hennar	15
11	Heimildaskrá.....	16
12	Fylgiskjöl	20

1 Inngangur

Skýrsla þessi er unnin í samræmi við þingsályktun um eflingu náms- og starfsráðgjafar í grunn- og framhaldsskólum sem samþykkt var á Alþingi 17. mars 2007. Þar segir:

„Alþingi ályktar að fela menntamálaráðherra að skipa nefnd sem kanni gildi þess og gagn að auka náms- og starfsráðgjöf í grunn- og framhaldsskólum, sem úrræðis gegn brottfalli nemenda í framhaldsskólum og fyrir farsælt náms- og starfsval. Nefndin kanni sérstaklega ástæður þess að svo stór hluti nemenda velur bóknám að loknum grunnskóla, hver séu áhrif foreldra og kennara á náms- eða starfsval og hvaða hugmyndir grunnskólanemendur hafi um framhaldsnám og störf að námi loknu. Jafnframt geri nefndin samanburð á náms- og starfsráðgjöf í helstu nágrannalöndum, svo og árangri ráðgjafar og annarra úrræða gegn brottfalli.

Ráðherra skili Alþingi skýrslu um niðurstöður nefndarinnar, þar á meðal tillögum um aukna náms- og starfsráðgjöf og fyrirkomulag hennar ef niðurstöður hníga í þá átt, fyrir 15. nóvember 2007“.

Hinn 17. janúar 2008 skipaði menntamálaráðuneytið með erindisbréfi (fylgiskjal 1) nefnd.

Í nefndinni voru:

Guðbjörg Vilhjálmsdóttir, formaður, dósent í náms- og starfsráðgjöf við Háskóla Íslands
 Ágústa E. Ingbórsdóttir, náms- og starfsráðgjafi, Borgarholtsskóla og formaður Félags náms- og starfsráðgjafa

Sigríður Bílddal, náms- og starfsráðgjafi, Holtaskóla í Reykjanesbæ.

Starfsmenn nefndarinnar voru:

Arnheiður Gígja Guðmundsdóttir, náms- og starfsráðgjafi, Mími – símenntun

Ingibjörg Jóna Þórsdóttir, náms- og starfsráðgjafi, Iðnskólanum í Hafnarfirði.

Nefndin hittist á 15 fundum.

Í ályktun þingsins koma fram viðamiklar spurningar um náms- og starfsval og áhrif náms- og starfsráðgjafar, sem hver um sig kallar á sjálfstæða rannsókn. Nefndin ákvað að leggja grunn að slíkri rannsóknavinnu með því að gefa yfirlit yfir nokkrar innlendar og erlendar rannsóknir um áhrifavalda í náms- og starfsval ungs fólks og áhrif náms- og starfsráðgjafar. Einnig leggur nefndin fram tillögur um aukna náms- og starfsráðgjöf og fyrirkomulag hennar. Það er afstaða nefndarinnar að íslenskar rannsóknir á þessu sviði, þar sem mat yrði lagt á störf náms- og starfsráðgjafa, myndu styrkja faglegar stöðir náms- og starfsráðgjafar í landinu. Í nágrannalöndum okkar hafa slíkar úttektir orðið grunnur að endurskipulagningu og aukinni skilvirkni í náms- og starfsráðgjöf.

Á vörþingi 2008 kom fram fyrirspurn um störf nefndarinnar (fylgiskjal 2). Þar sem um mikla rannsóknarvinnu var að ræða reyndist verkið tímafrekara en talið var í upphafi.

Á ritunartíma þessarar skýrslu voru samþykkt ný grunn- og framhaldsskólalög (fylgiskjal 3). Þar koma fram tímamótaákvæði þess efnis að allir nemendur grunn- og framhaldsskóla skuli eiga rétt á náms- og starfsráðgjöf. Því blasir við það verkefni að tryggja nemendum þann rétt.

2 Gildi og gagn náms- og starfsráðgjafar fyrir farsælt náms- og starfsval

Menntun er mikilvægur þáttur í lífi ungs fólks¹ og undirstaða hagsældar í nútímasamfélögum.² Náms- og starfsval er orðið flóknara verkefni en áður þar sem sífellt bætast við fleiri námsleiðir í skólakerfinu með tilheyrandi valfrelsi.³ Vel heppnað náms- og starfsval er stór þáttur í gangverki skólakerfis og efnahagslífs og því þjóðhagslega mikilvægt að öflug náms- og starfsráðgjöf standi ungu fólki til boða.⁴

Gagnsemi náms- og starfsráðgjafar fyrir farsælt náms- og starfsval hefur verið viðfangsefni margra rannsókna. Þar hefur komið fram að nemendur sem hafa fengið náms- og starfsráðgjöf eru líklegri til að hafa meiri metnað og ljúka frekar námi en þeir sem ekki fengu slíka ráðgjöf.⁵ Einnig eru þeir líklegri til að verða færari í að taka ákvarðanir um nám og störf⁶ og haldast frekar í þeim störfum sem þeir velja sér.⁷ Að auki hefur komið í ljós að ungt fólk sem hefur leitað til náms- og starfsráðgjafa hefur meiri trú á eigin hæfni til náms,⁸ nær betri árangri í námi⁹ og á auðveldara með náms- og starfsval.¹⁰ Í fjölmörgum erlendum rannsóknum hefur verið sýnt fram á að náms- og starfsráðgjöf hefur jákvæð áhrif á þróun náms- og starfsferils.¹¹ Ráðgjöf til einstaklinga skilar mestum árangri¹² en markviss fræðsla um nám og störf í bekkjum eða litlum hópum er skilvirkasta aðferðin þar sem hún nær til margra á skömmum tíma.¹³ Það er talið æskilegt að þessum aðferðum sé blandað saman á sem skipulegastan hátt. Einstaklingsaðstoð á að standa þeim til boða sem þess þurfa og jafnframt þarf að þjálfa alla nemendur í aðferðum við að taka ákvarðanir um nám og störf. Til að önnur áherslan verði ekki á kostnað hinnar þarf náms- og starfsráðgjöf í skólum að vera skipulega útfærð og ekki mega of margir nemendur vera á bak við hvert stöðugildi náms- og starfsráðgjafa. Bandarísku námsráðgjafasamtökin hafa komist að því að heppilegast er að vinna að markmiðum náms- og starfsráðgjafar eftir áætlunum ásamt því að mæla með að ekki séu fleiri en 300 nemendur að baki hverju stöðugildi náms- og starfsráðgjafa.¹⁴

Rannsókn meðal 12 og 15 ára nemenda sýndi að þeir voru ekki meðvitaðir um hvaða færni eða þekkingu þeir þurftu að tileinka sér til að ná árangri í námi og/eða starfi.¹⁵ Því er talið nauðsynlegt að nemendur afli sér slíkrar færni eða þekkingar í grunn- og framhaldsskólum.

Í náms- og starfsráðgjöf og náms- og starfsfræðslu er stefnt að því markmiði að nemendur tileinki sér leikni til að halda farsælliga á sínum málum á náms- og starfsferlinum. Dæmi um slíkt er leikni við að afla upplýsinga um nám og störf og leikni við að taka rökstuddar ákvarðanir. Þetta læra nemendur jafnt í einstaklings- og hópráðgjöf hjá náms- og starfsráðgjöfum og í náms- og starfsfræðslu. Leikniþjálfunin tekur til fjögurra sviða:

¹ Numminen og Kasurinen, 2003

² OECD og European Commission, 2004b

³ Numminen og Kasurinen, 2003; Watts, 2004

⁴ Council of the European Union, 2004; OECD og European Commission, 2004b

⁵ Lapan, Gysbers og Patroski, 2003

⁶ Whiston og Aricak, 2008

⁷ Blustein o.fl., 1997

⁸ Edmondson og White, 1998; Evans og Burck, 1992; O'Brien o.fl. 1999

⁹ Edmondson og White, 1998; Elementary career awareness guide, 1999; OECD og European Commission, 2004b

¹⁰ Lapan, Gyspers og Petroski, 2003

¹¹ Baker og Taylor, 1998; Brown og Ryan, 2000; Oliver og Spokane, 1988, Whiston, Sexton og Lasoff, 1998; Whiston og Brecheisen, 2002; Wiston o.fl., 2003; Whiston og Oliver, 2005

¹² Whiston og Oliver, 2005

¹³ Oliver og Spokane, 1998; Whiston o.fl. 2003

¹⁴ American School Counselor, 2003; Dahir, 2001; Dahir og Stone, 2003

¹⁵ Johnson, 2000.

- sjálfþekkingar og/eða vitund um sjálfa/n sig: kunna að leggja mat á sjálfa/n sig, styrkleika og veikleika, áhuga og breytingar á áhuga, átta sig á forgangsröðun í lífinu og hvar takmarkanir liggja og skoða eigin reynslu
- könnunar á atvinnulífinu, á störfum, fyrirtækjum og fræðslustofnunum, á atvinnugreinum og tengslum þeirra við ólík þekkingarstig, ásamt því að átta sig á framtíðarþróun í atvinnulífinu
- þekkingar á skólakerfinu og fræðslukerfinu öllu, á ólíkum námsbrautum og hvert þær stefna og skilja hvernig unnt er að nýta þau tækifæri sem bjóðast
- leikni í að stýra breytingum, taka farsælar ákvarðanir, leita að starfi og komast í starf, vita hvernig reynslu er komið á framfæri og viðhalda starfshæfni sinni.¹⁶

Mælt er með að unnið sé að undirbúningi náms- og starfsvals og leikniþjálfun þar að lútandi samkvæmt heildstæðum áætlunum í grunn- og framhaldsskólum.¹⁷ Í leikniþjálfun af þessu tagi er nauðsynlegt að nemendur hafi aðgang að vönduðum upplýsingakerfum¹⁸ og læri að finna og vinna úr þeim upplýsingum sem þar liggja fyrir um nám og störf. Upplýsingatæknin býður líka upp á möguleika á sjálfsnámi, en rannsóknir hafa þó sýnt að slíkt sjálfsnám þarf að vera undir eftirliti náms- og starfsráðgjafa.¹⁹ Upplýsingatæknina má þannig nota samhliða öðrum ráðgjafarþáttum eins og viðtalsformi, hópráðgjöf, heimsóknnum, kynningum og kennslu. Þessir nýju möguleikar efla í senn starfsemi náms- og starfsráðgjafa og auka virkni og ábyrgð nemandans á eigin vali og framtíðarhugmyndum.

Nemendur taka ákvarðanir um nám og störf út frá þeim upplýsingum sem þeir hafa aðgang að en hér á landi skortir hlutlausar upplýsingar í aðgengilegu upplýsingakerfi. Í löndum hins vestræna heims hafa stjórnvöld komið á fót slíku kerfi²⁰ þar sem fram koma upplýsingar um menntunarleiðir og starfslýsingar ásamt mannaflaspám, upplýsingum um laun og menntunarkröfur starfa. Mikilvægt er að íslensk stjórnvöld komi á sambærilegu upplýsingakerfi. Auk þess vantar námsefni í náms- og starfsfræðslu og afar fá tölvuforrit eru til sem nýtast í náms- og starfsráðgjöf og fræðslu. Á þessu sviði stöndum við einnig nágrannaþjóðum okkar langt að baki.

Nefndin leggur til að náms- og starfsfræðsla verði skyldugrein í grunn- og framhaldsskólum og að kennarar verði þjálfaðir í að samþætta efni náms- og starfsfræðslunnar við námsgreinar sínar. Jafnframt að gert verði átak í að hanna námsefni og upplýsingakerfi til nota í náms- og starfsráðgjöf og fræðslu um nám og störf.

3 Hvað geta náms- og starfsráðgjafar gert?

Árangur og skilvirkni náms- og starfsráðgjafar hefur verið mikið til skoðunar í nágrannalöndum okkar um tveggja áratuga skeið. Til eru fjölmargar rannsóknir sem meta árangur náms- og starfsráðgjafar og komast menn yfirleitt að þeirri niðurstöðu að unnt sé að stuðla að farsælu náms- og starfsvali með ýmsum hætti.²¹ Aukin skilvirkni í náms- og starfsráðgjöf næst m.a. með því að móta stefnu í náms- og starfsráðgjöf, setja upp

¹⁶ Killeen og Kidd, 1991.

¹⁷ American School Counselor, 2003; Dahir, 2001; Dahir og Stone, 2003; Gysbers og Henderson, 2000

¹⁸ Harris-Bowlsbey o.fl., 1998

¹⁹ Whiston o.fl. 2003

²⁰ Sjá m.a. Dictionary of Occupational Titles, 2003; Occupational Information Network, e.d.; Occupational Outlook Handbook 2008/2009; Undervisning Ministeriet, e.d.a; e.d.b;

²¹ Baker og Taylor, 1998; Brown og Ryan, 2000; Oliver og Spokane, 1988, Whiston, Sexton og Lasoff, 1998; Whiston og Brecheisen, 2002; Wiston o.fl., 2003; Whiston og Oliver, 2005

gæðastaðla í störfum náms- og starfsráðgjafa²² og vinna eftir áætlunum.²³ Handbækur hafa verið gefnar út um þessi efni á vegum bæði OECD og ESB.²⁴ Þær matsrannsóknir sem farið hafa fram hér á landi benda til að náms- og starfsráðgjafar leggi sig fram í starfi og vilji gera enn betur en að forgangsröðun þeirra mótist fremur af því sem berst þeim inn á borð frekar en að unnið sé eftir áætlunum að tilteknum markmiðum.²⁵ Ítrekað kemur fram í íslenskum rannsóknum að meira en helmingur vinnutíma náms- og starfsráðgjafa fer í persónulega ráðgjöf.²⁶ Samkvæmt erlendum tillögum um áætlunir í náms- og starfsráðgjöf er mælt með að um 25% - 40% vinnutíma hvers náms- og starfsráðgjafa fari í slíka ráðgjöf.²⁷

Til að tryggja jafnt skilvirkni og gæði í náms- og starfsráðgjöf hafa nágrannalönd okkar farið þá leið að skipuleggja náms- og starfsráðgjöfina á grundvelli heildstæðra áætlana. Þar er náms- og starfsráðgjöfin skilgreind sem hluti af skólastarfinu en ekki sem hluti af stoðþjónustu. Þetta þýðir að markmið eru sett, eins og t.d. markmiðið að náms- og starfsráðgjöf sé fyrir alla nemendur, og síðan er unnið að þessum markmiðum í samvinnu við annað skólastarf. Jafnframt er vinnutími náms- og starfsráðgjafa bundinn við eftirfarandi verkefni í ákveðnum hlutföllum: náms- og starfsfræðsla (25–35%), náms- og starfsráðgjöf (15–25%), persónuleg ráðgjöf (25–40%) og samráð (10–15%).²⁸ Samkvæmt áætlun um samráð starfa náms- og starfsráðgjafa náði með kennurum, foreldrum og samfélaginu í heild eins og vinnuveitendum, sjálfboðasamtökum, heilbrigðisstéttum o.fl. Þannig er unnt að tryggja nauðsynlega tengingu skóla, hjálparstofnana og atvinnulífs.

Á Íslandi er staðan sú að þrátt fyrir að fram komi í nýsamþykktum grunnskólalögum að allir nemendur eigi rétt á náms- og starfsráðgjöf (fylgiskjal 3) vantar stefnu um hvernig þessum áformum verði hrint í framkvæmd. Reglugerð um náms- og starfsráðgjöf í grunnskólum hefur ekki verið samín og lítið sem ekkert kemur fram í námskrám grunnskólastígsins. Mikilvægt er að stjórnvöld marki stefnu og skilgreini störf náms- og starfsráðgjafa á því skólastigi. Náms- og starfsráðgjöf ásamt náms- og starfsfræðslu þarf að standa öllum nemendum grunnskólans til boða, jafnt í yngri sem eldri bekkjum. Þannig verða nemendur betur í stakk búnir til að velja nám og störf þegar lengra er komið og ákvarðanir verða betur ígrundaðar.²⁹

Nefndin leggur til að farið verði að fordæmi annarra þjóða í því að vinna eftir áætlunum að markmiðum fræðslu og ráðgjafar um nám og störf. Jafnframt leggur nefndin til að Ísland taki þátt í alþjóðlegu stefnumótunarstarfi. Nefndin leggur einnig til að reglugerð um störf náms- og starfsráðgjafa í grunnskólum verði samín.

4 Náms- og starfsráðgjöf sem úrræði gegn brottfalli

Nemendur sem falla brott frá námi fara á mis við mikilvægan undirbúning undir líf og starf og þjóðfélagið allt verður af dýrmætum mannauði. Það að vel takist til um náms- og starfsval og framvindu í grunn- og framhaldsskólanámi varðar því jafnt þjóðarhag sem

²² Sjá m.a. American School Counselor Association, 2004; Blueprint for Life/Work Designs, 2000; Canadian Standards and Guidelines for Career Development Practitioners, 2004; Career Industry Council of Australia, 2006; International Association for Educational and Vocational Guidance, 2003; Martrix™, 2005; National Career Development Association, 1997

²³ Sjá m.a. American School Counselor, 2003; Dahir, 2001; Dahir og Stone, 2003; Gysbers og Henderson, 2000

²⁴ Sjá m.a. OECD og European Commission, 2004a, 2004b

²⁵ Menntasvið Reykjavíkurborgar, 2006

²⁶ Sigríður Dís Gunnarsdóttir, 2006

²⁷ American School Counselor, 2003; Gysbers og Handerson, 2000

²⁸ American School Counselor, 2003; Gysbers og Handerson, 2000

²⁹ OECD og European Commission, 2004b

einkahag. Talið er að um 20% nemenda³⁰ séu í áhættuhópi vegna brottfalls, sem verður að teljast allt of hátt hlutfall.

Orsakir brottfalls hafa verið rannsakaðar ítarlega jafnt innanlands sem erlendis.³¹ Þær eru jafnt sálrænar, félagslegar og efnahagslegar eða eiga rætur að rekja til skólaumhverfisins. Færri rannsóknir eru til um hvernig unnt er að fyrirbyggja brottfall. Þau úrræði sem bent er á eru m.a. bætt kennaramenntun, góð skólabyrjun, samstarf við foreldra, betri undirbúningur í lestri og stærðfræði og náms- og starfsráðgjöf.³²

Nemendur sem hvorki hafa nægilega vel ígrundað náms- og starfsval né fengið hvatningu til náms eru líklegri til að falla brott úr námi.³³ Þeir sem hafa fengið náms- og starfsráðgjöf finnast sér ganga betur í námi og sjá gildi menntunar fyrir framtíðina,³⁴ sem er óneitanlega vísbending um að náms- og starfsráðgjöf gefi góða raun sem forvörn við brottfalli nemenda.

Vert er að benda á að náms- og starfsráðgjafar sinna gjarnan fræðslu og ráðgjöf um námstækni og vinnubrögð í námi. Námstækni fjallar m.a. um grundvallandi þætti fyrir nám, námsvenjur, námsaðferðir og námsstíl.³⁵ Komið hefur í ljós að nemendur leita mikið til náms- og starfsráðgjafa vegna vinnubragða í námi³⁶ og sýnt hefur verið fram á að nemendur með góðan námsárangur beita betri námsaðferðum og námsvenjum.³⁷ Tvær íslenskar rannsóknir gefa athyglisverðar niðurstöður um forvarnargildi náms- og starfsráðgjafar varðandi brottfall. Í annarri þeirra kom í ljós að af innri þáttum skólans sem höfðu fyrirbyggjandi áhrif á brottfall bar náms- og starfsráðgjöfina hæst.³⁸ Í hinni rannsókninni sögðust 73% framhaldsskólanemenda telja að náms- og starfsráðgjafi gæti hjálpað þeim ef þeir væru að hugsa um að hætta í skóla.³⁹ Í ljósi þessara niðurstaðna sem gefa vísbendingar um að náms- og starfsráðgjöf gegni mikilvægu hlutverki í forvörnum gegn brottfalli væri æskilegt að kanna fyrirbyggjandi áhrif hennar mun betur hér á landi.

Nefndin leggur til að kannað verði hvaða aðferðir í náms- og starfsráðgjöf eru skilvirk forvörn gegn brottfalli.

5 Framtíðaráform nemenda í grunn- og framhaldsskólum

Sú þróun hefur orðið hér á landi á undanförunum árum að æ fleiri nemendur sækja á bóknámsbrautir framhaldsskóla og nám á háskólastigi.⁴⁰ Fram hefur komið að rúmlega 2/3 nemenda í 10. bekk stefnir á nám til stúdentsprófs og mjög fáir ætla strax út á vinnumarkaðinn. Innan við fimmtungur nemenda stefnir á iðnnám.⁴¹ Tæp 68% framhaldsskólanemenda telja líklegt að þeir fari í nám á háskólastigi að loknu framhaldsskólanámi og einungis tæpur þriðjungur nemenda stefnir á nám sem er ekki á háskólastigi.⁴² Nemendur streyma því

³⁰ Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal, 2008

³¹ Alexander, Entwisle og Kabbani, 2001; Ferrera, Santos, Fonseca og Haase, 2007; Janosz, George og Parent, 1998; Janosz, Le Blanc, Boulerice og Tremblay, 2000; Jón Torfi Jónasson & Kristjana Stella Blöndal, 2002; Wacquant í Bourdieu og Wacquant, 1992

³² Lever, Sander, Lombardo, Randall, Axelrod, Rubenstein og Weist, 2004; Mapp, 2004; Montecel, Cortez & Cortez, 2004; National Dropout Prevention Center, 1999

³³ Þórhalla Gunnarsdóttir, 2006

³⁴ OECD og European Commission, 2004b

³⁵ Sjá m.a. Cottrell, 2003; Ellis, 2006

³⁶ Guðmunda A. Birgisdóttir o.fl. 1992

³⁷ Berglind Halla Jónsdóttir o.fl. 1996

³⁸ Guðbjörg Aðalbergsdóttir, 2006

³⁹ Sunna Þórarinsdóttir, 2008

⁴⁰ Jón Torfi Jónasson o.fl., óbirt. Hagstofa Íslands, 2004a

⁴¹ Þóroddur Bjarnason, óbirt.

⁴² Álfrgeir Logi Kristjánsson o.fl., 2008

langflestir í háskólanám en allmargir þeirra hafa óljósar hugmyndir um hvaða nám þeir ætla að stunda þar. Í könnun sem gerð var um framtíðaráform nemenda í einum framhaldsskóla kemur fram að þriðjungur nemenda var óákveðinn um háskólanám skömmu fyrir útskrift. Ríflega helmingur nemenda hafði leitt hugann að áframhaldandi námi í háskóla þegar þeir völdu námsbraut við upphaf framhaldsskólanáms.⁴³ Þessar niðurstöður sýna að ungt fólk ætlar í háskólanám án þess að hafa ljósar hugmyndir um hvert það stefnir með því námi.

Rannsókn á hugmyndum 15 ára unglinga á Íslandi árin 2000, 2003 og 2006, um hvað þeir muni starfa við um þrítugt sýndi mikið ósamræmi á milli væntinga unglinganna og raunverulegrar dreifingar starfa í atvinnulífinu. Flestir ætluðu að vinna við sérfræðistörf en mun færri við þjónustu-, sölu- og afgreiðslustörf. Einnig kom fram misvægi á milli áhuga ungmennanna og þarfar vinnumarkaðarins varðandi störf í iðnaði.⁴⁴ Forsvarsmenn Samtaka atvinnulífsins töldu niðurstöðurnar gefa vísbendingar um framtíðarþróun á íslenskum vinnumarkaði og að upp kunni að koma alvarlegt ójafnvægi í framtíðinni á milli framboðs og eftirspurnar eftir starfsfólki í atvinnulífinu. Þá hafa atvinnurekendur áhyggjur af áhugaleysi ungs fólks á framleiðslugreinum og telja að verði ekkert að gert sé líklegt að starfsfólk af erlendum uppruna verði ríkjandi í þeim atvinnugreinum.⁴⁵ Sérfræðingar um starfsþróun telja að ástæður þess að nemendur sækja í auknum mæli í bóklegt nám sé sá virðingarsess sem það nýtur í samfélaginu.⁴⁶

Framtíðaráform ungs fólks mótast mjög mikið af hefðbundnum viðhorfum til kynferðis og má jafnvel segja að ólík skólakerfi séu til fyrir karla og konur.⁴⁷ Sömu sögu er að segja um vinnumarkaðinn sem er mjög kynskiptur⁴⁸. Þær meginreglur sem gilda um kynskiptingu í starfsvali eru að konur sinna störfum sem kalla má framlengingu á heimilisstörfum (kennsla, umhyggja, þjónusta). Einnig sinna konur ýmsum aðstoðarstörfum stjórnenda.⁴⁹ Æðstu stjórnunarstöður fyrirtækja eru nær eingöngu skipaðar körlum.⁵⁰ Karlar eru í yfirgnæfandi meirihluta í tækni- og vélastörfum. Þessi skipting kemur t.d. fram í tölum Hagstofu Íslands frá árinu 2005. Þar eru konur 84% útskrifaðra nema í heilbrigðis- og uppeldisgreinum á háskólastigi en 28% úr tækni- og verkfræðigreinum. Ef ætlunin er að sporna við þessu ástandi þarf að vinna með nemendum frá unga aldri í því að skoða vinnumarkaðinn og störf óháð kyni. Fyrirmyndir eru mikilvægar og ef nemendur kynnast aðilum sem sinna störfum sem ekki teljast kynbundin þá mætti hafa áhrif á hvernig börn upplifa kynferði og störf og efla áhuga þeirra á fleiri möguleikum. Með heildstæðum áætlunum í náms- og starfsráðgjöf og aukinni náms- og starfsfræðslu væri hægt að vinna með nemendum við að leggja frekar áherslu á áhugasvið sitt og hæfileika fremur en kyn.

Karlar og konur hafa auk þess ólíkar væntingar til launa. Í könnun á viðhorfum íslenskra ungmenna til starfa og launa kom fram að í 8 tilfellum af 10 vænta karlar hærri launa fyrir starf en konur.⁵¹ Í ljósi þessa er brýnt að jafnréttis- og kynjasjónarmið fléttist saman við náms- og starfsráðgjöf og fræðslu um vinnumarkað. Öflug náms- og starfsráðgjöf og náms- og starfsfræðsla í skólum er augljós leið til að sporna við kynjaskiptingu í námi og störfum, sbr. ákvæði þess efnis í lögum um jafnan rétt karla og kvenna.⁵²

⁴³ Tinna Rósantsdóttir o.fl. 2007

⁴⁴ Ragnar F. Ólafsson og Almar M. Halldórsson, 2007

⁴⁵ Ágústa E. Inghórsdóttir og Ragnheiður Bóasdóttir, 2007

⁴⁶ Jón Torfi Jónasson, 2005

⁴⁷ Jón Torfi Jónasson, 1997

⁴⁸ Félagsmálaráðuneytið, 2006; Hagstofan, 2004.

⁴⁹ Bourdieu, 2001

⁵⁰ Hagstofa Íslands, 2004b

⁵¹ Jafnréttisráð, 2007

⁵² Lög um jafnan rétt kvenna og karla 10/2008

Nefndin leggur til að sérstök áhersla verði lögð á jafnréttissjónarmið í miðlun upplýsinga og ráðgjöf um nám og störf. Jafnframt leggur nefndin til að stofnað verði til samstarfs við atvinnurekendur um eflingu náms- og starfsráðgjafar, náms- og starfsfræðslu og námsgagnagerðar.

6 Áhrifavaldar í náms- og starfsvali ungmenna

Allir sem eru í tengslum við ungt fólk geta haft áhrif á náms- og starfsval þess. Foreldrar og nánasta fjölskylda unglings eru miklir áhrifavaldar varðandi ákvarðanatöku⁵³ í þessum efnunum og þá um leið á náms- og starfsþróun hans.⁵⁴ Það hefur sýnt sig að foreldrar eru óöruggir með hvort og hvernig þeir geti hjálpað börnum sínum við náms- og starfsval.⁵⁵ Rannsóknir sýna að foreldrar telja náms- og starfsráðgjafa geta veitt bestar upplýsingar um nám og störf.⁵⁶

Góður stuðningur foreldra eykur líkur á góðum árangri í námi.⁵⁷ Almennt virðist vera að foreldrar leggi mikla áherslu á að börn þeirra ljúki stúdentsprófi.⁵⁸ Hvatning foreldra er mikilvæg en tæplega þriðjungur 10. bekkinga sem ekki skráðu sig í framhaldsnám telja að þeir hafi ekki fengið hvatningu frá foreldri.⁵⁹ Þetta geta orðið ástæður fyrir því að ungmenni falla frá námi. Náms- og starfsráðgjafar eru í lykilhlutverki við að leiðbeina foreldrum og öðrum uppeldisaðilum við náms- og starfsval nemenda.

Kennarar eru einnig áhrifavaldar varðandi náms- og starfsval nemenda. Í daglegum samskiptum við nemendur eru þeir fyrirmyndir og geta vakið áhuga þeirra á námi og störfum. Kynning á starfsvettvangi í tengslum við kennslugrein viðkomandi kennara getur til að mynda haft áhrif á námsval nemenda.⁶⁰ Þar sem náms- og starfsráðgjafar starfa í samstarfi við fagkennara er unnt að tengja námsgreinar við störf. Tækifæri skapast um leið til að efla vitund nemenda á kröfum starfa og auka metnað þeirra í námi.

Nefndin leggur til að foreldrar komi með skipulegum hætti að ákvarðanaferli barna sinna um nám og störf og verði þannig virkir þátttakendur í starfi skólans á þessu sviði.

7 Náms- og starfsfræðsla og gildi hennar

Náms- og starfsfræðsla er frekar óburðug grein í íslensku skólakerfi. Rannsókn á stöðu greinarinnar leiðir í ljós að hún er kennd í fjórðungi skóla á grunnskólastigi og sömu sögu er að segja um framhaldsskólastigið.⁶¹ Í grunnskóla er greinin yfirleitt kennd í 10. bekk og áhersla lögð á vettvangsheimsóknir. Komið hefur í ljós að ekki er sama hvernig staðið er að slíkum heimssóknum.⁶² Ef vandað er til vettvangsheimssókna nýtast þær vel, en á stundum er ávinningur lítill þrátt fyrir mikla vinnu við skipulagningu þeirra. Nefndin telur nauðsynlegt að meta umfang vettvangsheimssókna og kanna hver árangur þeirra er.

Í íslenskri rannsókn sem mat árangur af náms- og starfsfræðslu voru niðurstöður þær að nemendur sem fengu markvissa náms- og starfsfræðslu áttu auðveldara með að taka ákvarðanir um nám að loknum grunnskóla í samanburði við þá sem ekki fengu neina náms- og starfsfræðslu. Að auki höfðu þeir aflað sér viðtækra upplýsinga um nám og störf. Í

⁵³ Gibbon o.fl. 2006; Peterson o.fl., 1999; Trusty og Watts, 1996; Whiston og Keller, 2004

⁵⁴ Whiston og Keller, 2004.

⁵⁵ Peterson o.fl., 1999; Trusty og Watts, 1996

⁵⁶ Trusty og Watts, 1996

⁵⁷ Álfgeir Logi Kristjánsson o.fl. 2008; Sigrún Aðalbjarnardóttir og Kristjana Stella Blöndal, 2005

⁵⁸ Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal, 2002

⁵⁹ Jón Torfi Jónasson o.fl., óbirt.

⁶⁰ Department for Education and Skills, 2004a

⁶¹ Sigríður Dís Gunnarsdóttir, 2006

⁶² Guðbjörg Vilhjálmisdóttir, 2007

rannsókninni voru bornar saman tvönn konar aðferðir í náms- og starfsfræðslu, annars vegar aðferð sem byggði á vettvangsheimsóknum og hins vegar aðferð sem byggði á uppgötvunaraðferð. Nemendur sem lærðu um nám og störf með uppgötvunaraðferð tóku framförum í að hugsa skipulega um störf, samanborið við þá sem fengu enga fræðslu.⁶³ Þessar niðurstöður renna stoðum undir að ástæða sé til að kanna árangur af vettvangsheimsóknum. Í framhaldsrannsókn⁶⁴ kom fram að þessir sömu nemendur sem tóku framförum í að hugsa skipulega um störf í 10. bekk voru líklegri til að útskrifast úr verknámi í framhaldsskóla. Aftur á móti höfðu þeir sem höfðu tekið minnstum framförum í hugsun um störf í 10. bekk fallið brott frá námi fyrir 23 ára aldur. Þarna er því að finna vísbendingu um að jafnvel tiltölulega fáar kennslustundir (að meðaltali 40 tímar) í náms- og starfsfræðslu geti haft verulegt gildi. Ótvírætt benda þessar niðurstöður til þess að þeir sem falla brott frá námi í framhaldsskóla fái minni örvun í skipulegri umhugsun um störf í atvinnulífinu, en hinir sem ná að útskrifast úr framhaldsskólum.

Rannsókn sem greinir niðurstöður fjöldamargra matsrannsókna á náms- og starfsráðgjöf og náms- og starfsfræðslu sýnir að fimm þættir hafa mest áhrif á skilvirkni náms- og starfsfræðslu. Þetta eru:

- vinnubækur og skriflegar æfingar
- einstaklingsleiðsögn og endurgjöf
- upplýsingar um störf og atvinnulíf
- aðgangur að fyrirmyndum
- aðstoð við fyrirætlanir í námi og starfi.⁶⁵

Náms- og starfsfræðsla tekst best þegar a.m.k. þremur þessara aðferða er beitt.

Fræðsla um nám og störf getur gefið ungu fólki forskot við að afla sér grunnþekkingar og hæfni sem það þarfnast á leið sinni til farsæls náms- og starfsvals. Huga þarf að námsvali strax í grunnskóla með öflugri náms- og starfsfræðslu og einstaklingsbundinni ráðgjöf til að ákvörðun nemenda sé í samræmi við áhuga og hæfileika hvers og eins.⁶⁶ Fræðsla og ráðgjöf um nám og störf ætti að vera liður í námskrá hvers skóla.⁶⁷ Bæta þarf úr brýnni þörf fyrir námsefni í náms- og starfsfræðslu. Síðast var slíkt efni gefið út fyrir 14 árum.

8 Náms- og starfsráðgjöf í helstu nágrannalöndum

OECD og Evrópubandalagið hafa lagt mikla áherslu á náms- og starfsráðgjöf því talið er að hún sé nauðsynlegur þáttur í þekkingarþjóðfélaginu og stuðli að hagvexti. Gerðar voru úttektir í 36 löndum á árunum 2001 – 2003 til að meta skipulagningu, stjórnun og framkvæmd náms- og starfsráðgjafar.⁶⁸ Í kjölfar niðurstaðna hafa margar þjóðir farið í stefnumótun og endurskipulagningu á ýmsum sviðum náms- og starfsráðgjafar.

Í stuttri skýrslu sem þessari er ekki rúm til að gera heildarsamanburð á náms- og starfsráðgjöf í nágrannalöndum okkar. Nánari upplýsingar má finna hjá Cedefop o.fl. aðilum.⁶⁹ Hér verður þó tæpt á nokkrum hugmyndum sem við getum sótt til annarra landa.

Á Norðurlöndum hefur kröftunum verið beint að því að samræma störf náms- og starfsráðgjafa og koma á heildstæðu kerfi þar sem grunnur er lagður að raunsæju vali nemenda. Finnar fóru þá leið að leggja megin áherslu á heildstæða ráðgjöf innan og utan skóla

⁶³ Guðbjörg Vilhjálmisdóttir, 2007

⁶⁴ Jón Gunnar Bernburg og Guðbjörg Vilhjálmisdóttir, 2008

⁶⁵ Brown o.fl., 2003

⁶⁶ OECD og European Commission, 2004b

⁶⁷ Numminen og Kasurinen, 2003; Watts, 2004

⁶⁸ OECD og European Commission, 2004b

⁶⁹ Cedefop, 2008, Evrópska Euroguidance samstarfsnetið, 2008.

þar sem þjónusta til nemenda var þverfagleg á þann hátt að félags- og heilbrigðisþjónusta var tengd betur við skólakerfið.⁷⁰

Nokkrar þjóðir hafa gert náms- og starfsfræðslu að skyldunámsefni í grunnskóla s.s. í Bretlandi en þar er námsgreinin kennd í 7. – 11. bekk. Þar í landi velja skólarnir sjálfir hvernig þeir útfæra fræðsluna, t.d. hvort hún er kennd sem sérstök námsgrein eða samþætt öðrum greinum.⁷¹ Í Noregi hafa verið gerðar miklar breytingar á náms- og starfsfræðslu á síðustu árum og er hún nú orðin skyldunámsgrein í 8. - 10. bekk.⁷²

Dæmi 1.

Í Noregi kom ósk frá þinginu um að reyna nýjar leiðir og áherslur í náms- og starfsráðgjöf vegna mikils brottfalls nemenda úr framhaldsskólanámi. Ástæðan var m.a. talin sú að nemendur völdu ekki “réttar“ brautir í framhaldsskólum og háskólum og mikil gagnrýni kom fram á störf náms- og starfsráðgjafa. Frá árinu 2006 hefur tilraunaverkefni verið í gangi í nokkrum grunnskólum og nýjar námskrár verið ritaðar. Í framhaldi af því var komið á nýrri námsgrein sem ber heitið „Programfag til valg“. Henni eru ætlaðir 200 árstímar sem skiptast á unglingsdeild grunnskólanna þ.e. 8. – 10. bekk. Áhersla er lögð á að nemendur öðlist þekkingu á sjálfum sér, áhugasviði og styrkleikum, fái kynningu á framhaldsskólum og atvinnulífi. Að auki eru þeir hvattir til að horfa lengra fram á veginn varðandi náms- og starfsval. Námsfnið er samþætt öðrum námsgreinum, námið er aðlagð nemendum og áhersla er á að þeir geti unnið með raunhæf verkefni. Einnig fá nemendur tækifæri til að heimsækja fyrirtæki og framhaldsskóla. Þeir hafa möguleika á að sækja áfanga í framhaldsskólum og öðlast þannig betri forsendur til að meta hvort áhugi þeirra og val er raunhæft. Þessi skipan kallar á aukna samvinnu grunnskóla, framhaldsskóla og atvinnulífs og markmiðið er að minnka brottfall úr framhaldsskólum og gera námsval nemenda raunhæfara. Foreldrar og atvinnulífið hafa tekið virkan þátt í verkefninu með góðum árangri.⁷³

Í Kanada hafa verið gerðar athyglisverðar tilraunir með þátttöku foreldra og forráðamanna nemenda, til að draga úr brottfalli og efla náms- og starfsráðgjöf í efri bekkjum framhaldsskóla (16–18 ára).⁷⁴ Mögulegt væri að yfirfæra verkefni af þessu tagi inni í grunnskóla hér á landi.

Dæmi 2.

Til að minnka brottfall nemenda úr framhaldsskólum, efla menntun og styrkja raunhæft náms- og starfsval hafa Kanadabúar farið þá leið að koma á fót verkefni sem þeir kalla „Future to discover“. Um er að ræða þróunarverkefni þar sem náms- og starfsráðgjafar vinna með 16–18 ára nemendum (high school) og foreldrum til að undirbúa náms- og starfsval betur. Til að byrja með var verkefnið kennt eftir skólatíma en stefnt er að því að það verði sett inn í stundatöflu skóla. Í 10. bekk er nemanda veittur stuðningur til að skoða sjálfan sig og kanna möguleika á námi og störfum sem byggjast á áhuga hans. Þessu næst fær hann aðstoð við að endurmeta valkosti sína með því að skoða þarfir vinnumarkaðarins, menntunarkröfur og forsendur einstaklings til náms. Í síðustu kennslustund fær nemandi tækifæri til að deila náms- og starfsáformum sínum með foreldrum og forráðamönnum.

⁷⁰ Numminen og Kasurinen, 2003

⁷¹ Department for Education and Skills, 2003; 2004b

⁷² Inga H. Andreassen, 2007; Stortingsmelding nr. 30, 2003–2004

⁷³ Inga H. Andreassen, 2007; Stortingsmelding nr. 30, 2003–2004

⁷⁴ The Canadian Millennium Scholarship Foundation, 2007

Í 11. bekk mæta foreldrar með börnum sínum í alla tíma. Áhersla er á að styðja foreldra og nemendur í að skoða og lesa úr upplýsingum um vinnumarkaðinn og skilja betur náms- og starfvalsferlið. Útbúið hefur verið efni sem leggur áherslu á að hvetja foreldra til að styðja við náms- og starfsval barna sinna.

Í 12. bekk, þegar nemendurnir eru 18 ára, er m.a. rætt um hvað felst í því að skipta um skólastig og hvernig best sé að takast á við þær breytingar. Nemendur eru hvattir til að koma sér upp stuðningsneti og undirbúa sig fyrir að takast á við ný verkefni og áskoranir. Þá gefst þeim tækifæri til að hitta nemendur sem lengra eru komnir í námi og ræða um ýmislegt sem mætir þeim þegar þeir hefja nám í nýjum skóla og við nýjar kringumstæður.⁷⁵

Til að tryggja gæði náms- og starfsráðgjafar hafa margar þjóðir einnig sett fram staðla eða gæðaviðmið um framkvæmd ráðgjafarinnar, gæði menntunarinnar og þeirra upplýsinga sem náms- og starfsráðgjafinn veitir. Má þar nefna Bretland,⁷⁶ Ástralíu,⁷⁷ Kanada⁷⁸ og Bandaríkin⁷⁹ ásamt Alþjóðasamtökum náms- og starfsráðgjafa.⁸⁰

Þegar staðan á Íslandi er borin saman við önnur lönd er ljóst að mikið vantar upp á svo við stöndum jafnfætis öðrum þjóðum t.d. að náms- og starfsfræðsla er einungis kennd í fjórðungi grunn- og framhaldsskóla á Íslandi.⁸¹ Nágrannaþjóðir okkar t.d. Norðmenn og Danir hafa komið því inn í námsskipulag grunnskóla að náms- og starfsfræðslan sé skylda fyrir nemendur unglिंगadeilda. Eins og komið hefur fram hafa matsrannsóknir á skilvirkni náms- og starfsráðgjafar verið gerðar í mörgum nágrannalöndum, s.s. Finnlandi⁸² og öðrum OECD löndum.⁸³ Þær rannsóknir hafa undantekningalaust orðið lyftistöng náms- og starfsráðgjafar í viðkomandi löndum.

Nefndin leggur til að Íslendingar fari að dæmi nágrannaþjóðanna og móti skýra stefnu um markmið og framkvæmd náms- og starfráðgjafar og náms- og starfsfræðslu.

Nefndin leggur einnig til að menntamálaráðuneytið meti stöðu náms- og starfsráðgjafar í grunn- og framhaldsskólum. Það mat verði undanfari endurskipulagningar sem hafi að leiðarljósi aukna skilvirkni náms- og starfsráðgjafar.

9 Lokaorð

Mörgum rannsóknum ber saman um að náms- og starfsráðgjöf stuðli að farsæld í náms- og starfsvali ungs fólks og sömuleiðis gefa nokkrar rannsóknir vísbendingar um að náms- og starfsráðgjöf fyrirbyggi að nemendur hverfi brott frá framhaldsskólanámi. Rannsóknir leiða jafnframt til þeirrar niðurstöðu að sumar aðferðir í náms- og starfsráðgjöf skili betri árangri en aðrar. Þetta hefur orðið til þess að erlendis hafa yfirvöld skólamála farið þá leið að gera matsrannsóknir á skilvirkni náms- og starfsráðgjafar og lagt niðurstöður úr þeim til grundvallar í stefnumótun. Efnahags- og framfarastofnunin (OECD) og Evrópusambandið hafa leitt þessa stefnumótunarvinnu í ræðu og riti. Mikilvægt er að við Íslendingar séum þar virkir þátttakendur.

Ef beint er sjónum að stefnu og skipan náms- og starfsráðgjafar á Íslandi blasir við að við stöndum nágrannaþjóðum okkar að baki. Hér á landi skortir gögn sem styðja við

⁷⁵ The Canadian Career Development Foundation, 2004; The Canadian Millennium Scholarship Foundation, 2007

⁷⁶ Matrix™, 2005

⁷⁷ Career Industry Council of Australia, 2006; Commonwealth of Australia, 2005

⁷⁸ Canadian Standards and Guidelines for Career Development Practitioners, 2004; Blueprint for Life/Work Designs, 2000

⁷⁹ American School Counselor Association, 2004; National Career Development Association, 1997

⁸⁰ International Association for Educational and Vocational Guidance (IAEVG), 2003

⁸¹ Sigríður Dís Gunnarsdóttir, 2006.

⁸² Numminen og Kasurinen, 2003

⁸³ OECD Review of career guidance policies, 2001; 2002a; 2002b; 2002c

framkvæmd náms- og starfsráðgjafar á borð við hlutlaust upplýsingakerfi um nám og störf, námsefni í náms- og starfsfræðslu, tölvuforrit í náms- og starfsráðgjöf, upplýsingar um þarfir vinnumarkaðar, heildræna námskrá í náms- og starfsfræðslu og náms- og starfsráðgjöf og stefnu í endurmenntun náms- og starfsráðgjafa. Allt eru þetta dæmi um gögn sem mynda umgjörð um náms- og starfsráðgjöf í nágrannalöndunum og byggja á stefnu í málaflokknum sem þar hefur verið mótuð. Þær upplýsingar sem við höfum um náms- og starfsráðgjöf hér á landi benda því miður til þess að sá undirbúningur sem íslenskir nemendur fá í náms- og starfsvali innan skólanna sé allsendis ófullnægjandi. Þetta kemur m.a. fram í því að náms- og starfsfræðsla er í boði í um fjórðungi grunn- og framhaldsskóla. Líklegasta skýringin á þessu ástandi er að hér á landi hefur okkur skort stefnu og þar af leiðandi umgjörð utan um þær aðgerðir sem gera þennan undirbúning að náms- og starfsvali markvissari. Það má jafnvel fullyrða að við þessar aðstæður sé það rökrétt að svo margir nemendur falli brott úr framhaldsskólum sem raun ber vitni.

Nú ber svo við að íslensk menntamálayfirvöld hafa nýlega fest í lög það markmið að allir grunn- og framhaldsskólanemendur eigi rétt á náms- og starfsráðgjöf. Ef þetta markmið á að nást er ljóst að endurskipulagningar er þörf í náms- og starfsráðgjöf í skólakerfinu. Besta leiðin til að hefja slíka endurskipulagningu er að kortleggja það sem gert er og skipuleggja hver framkvæmdaskrefin eru í átt að þeim markmiðum sem stefnt er að. Því er það ein megintillaga nefndarinnar að menntamálaráðuneytið beiti sér fyrir rannsókn á árangri náms- og starfsráðgjafar og marki stefnu í málaflokknum.

10 Helstu tillögur nefndar um aukna náms- og starfsráðgjöf og fyrirkomulag hennar

Nefndin leggur til að:

- menntamálaráðuneytið meti stöðu náms- og starfsráðgjafar í grunn- og framhaldsskólum. Það mat verði undanfari endurskipulagningar sem hafi að leiðarljósi aukna skilvirkni náms- og starfsráðgjafar
- menntamálaráðuneytið móti skýra stefnu um markmið og framkvæmd náms- og starfsráðgjafar og náms- og starfsfræðslu
- komið verði á heildstæðri náms- og starfsráðgjöf í grunn- og framhaldsskólum. Þar verði unnið að markmiðum náms- og starfsráðgjafar á grundvelli áætlunar sem verði samofin öðrum námsmarkmiðum skólans
- hannað verði ítarlegt og hlutlaust upplýsingakerfi um nám og störf
- náms- og starfsfræðsla verði skyldugrein í grunn- og framhaldsskólum. Jafnframt að gert verði átak í að hanna námsefni og upplýsingakerfi til nota í náms- og starfsráðgjöf og fræðslu um nám og störf
- kennarar verði þjálfaðir í að samþætta efni náms- og starfsfræðslunnar við sínar námsgreinar í grunn- og framhaldsskólum
- sett verði reglugerð um starfssvið náms- og starfsráðgjafa í grunnskólum
- sérstök áhersla verði lögð á jafnréttissjónarmið í náms- og starfsráðgjöf og náms- og starfsfræðslu
- stofnað verði til samstarfs við atvinnurekendur um eflingu náms- og starfsráðgjafar, náms- og starfsfræðslu og námsgagnagerð
- foreldrar komi með skipulegum hætti að ákvarðanaferli barna sinna um nám og störf í framtíðinni. Aðkoma foreldra verði tengd við heildstæða áætlun skóla um náms- og starfsráðgjöf
- kannað verði hvaða aðferðir í náms- og starfsráðgjöf eru skilvirk forvörn gegn brottfalli.

11 Heimildaskrá

- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Kabbani, N. S. (2001). The dropout process in life course perspective: Early risk factors at home and school, *Teachers College Record*, 103, 760–822.
- American School Counselor Association. (2003). The ASCA national model: A framework for school counseling programs. Sótt 12. október 2007 af: http://www.schoolcounselor.org/files/Natl%20Model%20Exec%20Summary_final.pdf
- American School Counselor Association. (2004). ASCA National Standards for Students. Sótt 12. október 2007 af: <http://www.schoolcounselor.org/files/NationalStandards.pdf>
- Ágústa E. Inghórsdóttir og Ragnheiður Bóasdóttir. (2007) Jafnréttis- og kynjasjónarmið í náms- og starfsráðgjöf? *Morgunblaðið* 3. júní, 2007
- Álfgeir Logi Kristjánsson, Margrét Lilja Guðmundsdóttir, Hrefna Pálsdóttir, Inga Dóra Sigfúsdóttir og Jón Sigfússon. (2008). Ungt fólk 2007 Framhaldsskólanemar. Menntun, menning, tómstundir, íþróttaiðkun og framtíðarsýn ungmenna í framhaldsskólum á Íslandi. Samanburður rannsókna frá 2000, 2004 og 2007. Reykjavík: Rannsóknir og greining.
- Baker, S. og Taylor, J. G. (1998). Effects of career education interventions: A meta-analysis. *Career Development Quarterly*, 46, 376–386.
- Berglind Halla Jónsdóttir, Ingibjörg Jóna Þórsdóttir og Sigríður Dís Gunnarsdóttir. (1996). Námsvenjur framhaldsskólanema. Tengsl námsaðferða við námsrárangur. Óbirt lokaverkefni í námsráðgjöf. Háskóli Íslands: Félagsvísindadeild.
- Blueprint for Life/Work Designs. (2000). The National Life/Work Centre. Canadian. Sótt 12. október 2007 af: <http://www.blueprint4life.ca/blueprint/home.cfm/lang/1>
- Blustein, D. L., Phillips, S. D., Jobin-Davis, K., Finkelberg, S. L. og Roarke, A. E. (1997). A theory-building investigation of the school-to-work transition. *The Counseling Psychologist*, 25, 364–402.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*. Translated by Richard Nice. Stanford CA: Stanford University Press.
- Brown, S.D., og Ryan Krane, N.E. (2000). Four (or five) sessions and a cloud of dust: Old assumptions and new observations about career counseling. Í S. D. Brown og R. W. Lent (ritstj.) *Handbook of Counseling Psychology* (3. útg., bls 740–766). New York: Wiley
- Brown, S. D., Ryan, C. N. E., Brecheisen, J., Castalion, P., Budisin, I., Miller, M. og Ednes, L. (2003). Critical ingredients of career choice interventions: More analyses and new hypotheses. *Journal of Vocational Behavior*, 62, 410–728.
- Canadian Standards and Guidelines for Career Development Practitioners (2004). Sótt þann 13. september 2007 af: http://www.career-dev-guidelines.org/career_dev/
- Career Industry Council of Australia (CICA). (2004). The National Standards and Accreditation of Career Practitioners. Sótt 12. október 2007 af: <http://www.cica.org.au/index.pl?page=7>
- Cedefop – The European Training Village – Vocational Training In Europe. (2008). Sótt 1. júní 2008 af: http://www.trainingvillage.gr/etv/Information_resources/NationalVet/Thematic/analysis.asp
- Commonwealth of Australia. (2005). Australian Blueprint for Career Development. Sótt 12. október 2007 af: <http://www.cica.org.au/system/files/fl/o17/abcd.pdf>
- Cottrell, S. (2003). *The Study Skills Handbook*. (2. útgáfa). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Council of the European Union (2004). Draft resolution of the Council and the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe (8448/04 EDUC 89 SOC 179). Sótt 1. júní 2008 af: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/resolution2004_en.pdf
- Dahir, C. (2001). The national standards for school counseling programs: Development and implementation. *Professional School Counseling*, 4, 320–327.
- Dahir, C. og Stone, C. (2003). Accountability: A m.e.a.s.u.r.e. of the impact school counselors have on student achievement. *Professional School Counseling*, 6, 214–221.
- Department for Education and Skills. (2003). *Careers Education and Guidance in England: A National Framework 11–19* [Rafræn útgáfa]. Nottingham: DfES Publications.
- Department for Education and Skills. (2004a). *Careers education and guidance in a nutshell*. Sótt 27. febrúar 2008 af http://publications.teachernet.gov.uk/eOrderingDownload/Car_Gui.pdf
- Department for Education and Skills. (2004b). Extension of the statutory duty on schools to provide planned programmes of careers education in the curriculum to include years 7 and 8. Sótt 4. júní 2008 af: http://www.teachersnet.gov.uk/_doc/6516/Middle%20Schools%20Guidance%20May%2004.doc
- Dictionary of Occupational Titles. (2003). Sótt 1. júní 2008 af <http://www.occupationalinfo.org/>

- Edmondson, J. H. og White, J. (1998). A tutorial and counseling program: Helping students at risk of dropping out of school. *Professional School Counseling*, 1, 43–48.
- Elementary Career Awareness Guide. A Resource for Elementary School Counselors and Teachers. (1999). NC Department of Public Instruction.
- Ellis, D. (2006). *Becoming A Master Student* (11. útgáfa). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Evans, J. H. og Burck, H. D. (1992). The effects of career education interventions nonacademic achievement: a meta-analysis. *Journal of Counseling and Development*, 71, 63–68.
- Evrópska Euroguidance samstarfsnetið (2008). Sótt þann 1. júní 2008 af: <http://www.euroguidance.net/GuidanceSystems.htm>
- Félagsmálaráðuneytið. (2006). *Launamunur og kynbundinn launamunur*. Reykjavík: Capacent Gallup.
- Ferreira, J.A., Santos, E.J.R., Fonseca, A.C. & Haase, R.F. (2007). Early predictors of career development: A 10-year follow-up study. *Journal of Vocational Behavior*, 70, 61–77.
- Gibbons, M. M., Borders, L. D., Wiles, M. E., Stephan, J. B. og Davis, P. E. (2006). Career and college planning needs of ninth graders-as reported by ninth graders. *Professional School Counseling*, 10, 168–178.
- Guðbjörg Aðalbersdóttir. (2006). An investigation into student dropout rates in Icelandic upper-secondary schools. Óbirt MPA ritgerð frá University of Warwick í Englandi.
- Guðbjörg Vilhjálmisdóttir. (2007). Outcomes of two different methods in career education. *Journal of Educational and Vocational Guidance*, 7, 97–110.
- Guðbjörg Vilhjálmisdóttir og Jón Gunnar Bernburg. (óútg.). The effect of developmental changes in vocational constructs on graduation from secondary education. Óbirt handrit.
- Guðmunda A. Birgisdóttir, Guðrún Á. Stefánsdóttir, Hulda A. Arnljótsdóttir, Kristjana Blöndal og Ragnheiður Bóasdóttir. (1992). Námsráðgjöf í fimm áfangaskólum: Aðsókn og þjónusta. Óbirt lokaverkefni í námsráðgjöf. Háskóli Íslands: Félagsvísindæild.
- Gysbers, N. C. og Henderson, P. (2000). *Developing and Managing your School Guidance Program* (3. útg.). Alexandria, American Counseling Association.
- Hagstofa Íslands. (2004a). Brottfall nemenda úr framhaldsskólum 2002–2003. Hagtíðindi Skólamála, 3. 89. árg. 45. tbl. Reykjavík: Hagstofa Íslands.
- Hagstofa Íslands. (2004b). Konur og karlar 2004. Hagtíðindi Heilbrigðis-, félags- og dómsmála, 2. 89. árg. 52. tbl. Reykjavík: Hagstofa Íslands.
- Harris-Bowlsbey, J., Dikel, M. R. Og Sampson, J. P. Jr. (1998). The internet: A tool for career planning. A guide to using the internet in career planning. National Career Development Association, Tulsa, Oklahoma.
- Inga H. Andreassen (2007). Fotograf eller fysioterapeut. DET VANSKELIGE YRKESVALGET. Kan yrket jeg ønsker, kombineres med mine interesser og ambisjoner? Er det jobb å få etter endt utdanning? Aftenposten. Sótt 2. júní 2008 af: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1933574.ece>
- International Association for Educational og Vocational Guidance (IAEVG). (2003). International competencies for educational and vocational guidance practitioners. Sótt 22. september 2006 af: <http://crccanada.org/crc/files/CompetenciesEnglish%20Druckversion2.doc>
- Jafnréttisráð. (2007). Viðhorf ungmenna til starfa og launa. Viðhorfsrannsókn gerð í mars-apríl 2007 af Capacent-Gallup. Sótt 9. júní 2007 af <http://jafnrettisrad.jafnretti.is/jafnrettisrad/?D10cID=ReadNews&ID=11>
- Janosz, M. George, P., & Parent, S. (1998). Environnement socioéducatif à l'école secondaire: Un modèle théorique pour guider l'évaluation du milieu. *Revue Canadienne de Psycho-Éducation*, 27, 285–305.
- Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B., & Tremblay, R. E. (2000) Predicting different types of school dropouts: A typological approach with two longitudinal samples. *Journal of Educational Psychology*, 92, 171–190.
- Johnson, L. S., (2000). The relevance of school to career: A study in student awareness. *Journal of Career Development*, 26, 263–276.
- Jón Torfi Jónasson. (1997). Students passing the University entrance examination (UEE) 1911–94. *European Journal of Education*, 32, 209–220.
- Jón Torfi Jónasson. (2005). Allt á eina bókina lært?: Um reglufestu og einsleitni í þróun háskóla. Uppeldi og menntun. *Tímarit Kennaraháskóla Íslands*, 14, 133–140
- Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal. (2008). Making System Work-How and for Whom? Erindi haldið á ráðstefnu Evrópumíðstöðvar náms- og starfsráðgjafa í apríl í tengslum við Academia. European exchange program for vocational guidance counsellors.
- Jón Torfi Jónasson, Jóhanna Rútsdóttir, Kristjana Stella Blöndal og Steingrímur Skúlason. (óbirt). Námsframvinda nemenda og skilvirkni framhaldsskóla. Námsmatsstofnun. Háskóli Íslands.
- Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal. (2002). Ungt fólk og framhaldsskólinn: Rannsókn á námsgengi og afstöðu '75 árgangans til náms. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands og Háskólaútgáfan.

- Killeen, J. and J. Kidd (1991). *Learning Outcomes of Guidance: A Review of Recent Research*, Cambridge, UK: National Institute for Careers Education and Counselling – Employment Department Group.
- Lapan, R. T., Gysbers, N. C. og Petroski, G. F. (2003). Helping seventh graders be safe and successful: A statewide study of the impact of comprehensive guidance and counseling programs. *Professional School Counseling*, 6, 186–197.
- Lever, N., Sander, M.A., Lombardo, S., Randall, C., Axelrod, J., Rubenstein, M. & Weist, M.D. (2004). A drop-out prevention program for high-risk inner-city youth, *Behavior Modification*, 28, 513–527.
- Lög um jafnan rétt kvenna og karla nr. 10/2008
- Mapp, K. (2004). Family engagement. In F. P. Schargel & J. Smink (Eds), *Helping Students Graduate: A Strategic Approach to Dropout Prevention* (pp. 99–113). Larchmont, NY
- Matrix™ (2005). Quality Standard for Information Advice and Guidance Service. Sótt 7. júlí 2007 af: <http://www.matrixstandard.com/>
- Menntasvið Reykjavíkurborgar. (2006). Greining á starfi: náms- og starfsráðgjafar í grunnskólum Reykjavíkur. Sótt 15. maí 2007 af http://www.rvk.is/Portaldatal/1/Resourcer/skjol/svid/menntasvid/pdf_skjol/utgafur/grunnskolar/kannirogskimar/n_msr_dgjafar-lokaskyrsla.pdf
- Montecel, M.R, Cortez, J.D. & Cortez, A. (2004). Dropout-prevention programs. Right intent, wrong focus, and some suggestions on where to go from here. *Education and Urban Society*, 36, 169–188
- Morgunblaðið. (2007). Laðast að læknisstarfinu en vilja ekki vinna í verksmiðju. Árvakur 11. apríl.
- National Career Development Association. (1997). Career Counseling Competencies. Sótt 10. nóvember 2007 af: <http://www.ncda.org/pdf/counselingcompetencies.pdf>
- National Dropout Prevention Center. (1999). *The Keys to Success in Dropout Prevention*. Students Serving Students. Clemson University and Iowa Association of Alternative Education.
- Numminen, U. og Kasurinen, H. (2003). Evaluation of educational guidance and counseling in Finland: Evaluation nr. 57/2003. [Rafræn útgáfa]. Helsinki: National Board of Education.
- O'Brien, K. M., Dukstein, R.D., Jackson, St. L., Tomlinson, M.J. og Kamatuka, N. A. (1999). Broadening Career horizons for students in at-risk environments. *The Career Development Quarterly*, 4, 215–229.
- Oliver, L. W. og Spokane, A. R. (1988). Career-intervention outcome: What contributes to client gain? *Journal of Counseling Psychology*, 35, 447–462.
- OECD Review of career guidance policies. (2001). Ireland's responses to National Questionnaire. Sótt 1. júní 2008 af: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/53/2511041.pdf>
- OECD Review of career guidance policies. (2002a). Denmark's responses to National Questionnaire. Sótt 1. júní 2008 af: <http://www.oecd.org/dataoecd/27/39/2494513.pdf>
- OECD Review of Career guidance policies. (2002b). Finland National Questionnaire. Sótt 1. júní 2008 af: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/8/1933243.pdf>
- OECD Review of career guidance policies. (2002c). Norway's responses to National Questionnaire. Sótt 1. júní 2008 af: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/7/1933206.pdf>
- OECD og European Commission. (2004a). *Career guidance: A Handbook for policy makers*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development og European Commission.
- OECD og European Commission. (2004b). *Career guidance and public policy: Bridging the gap*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Occupational Outlook Handbook 2008/2009. U.S. Bureau of Labor Statistics Office of Occupational Statistics and Employment Projections Sótt 1. júní 2008 af: <http://www.bls.gov/OCO/>
- Occupational Information Network. (e.d.). O*NET™ resource Center. Sótt 1. júní 2008 af <http://www.onetcenter.org/>
- Peterson, G. W., Long, K. L. Og Billups, A. (1999). The effect of three career interventions on educational choices of eighth grade students. *Professional School Counseling*, 3, 34–42.
- Ragnar F. Ólafsson og Almar M. Halldórsson, 2007. Hvað ætlaðu að verða. Hugmyndir 15 ára ungmenna árið 2000, 2003 og 2006 um framtíðarstarf. Reykjavík: Námsmatsstofnun.
- Sigríður Dís Gunnarsdóttir. (2006). Að stuðla að þróun starfsferils nemenda: Þáttur náms- og starfsráðgjafa í grunn- og framhaldsskólum. Óbirt meistaraþrófritgerð í náms- og starfsráðgjöf. Háskóla Íslands: Félagsvísindadeild.
- Sigrún Aðalbjarnardóttir og Kristjana Stella Blöndal. (2005). Brotthvarf ungmenna frá námi og uppeldisaðferðir foreldra: Langtímarannsókn. Tímarit um menntarannsóknir, 2, 11–23.
- Stortingsmelding nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring. 6. kaflí. Sótt 2. júní 2008 af: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/20032004/Stmeld-nr-030-2003-2004-.html?id=404433&showdetailedtableofcontents=true>
- Sunna Þórarinsdóttir. (2008). Vitneskja framhaldsskólanemendum um náms- og starfsráðgjöf. Óbirt meistaraþrófritgerð í náms- og starfsráðgjöf. Háskóli Íslands: Félagsvísindadeild.

- The Canada Millennium Scholarship Foundation (2007). Future to Discover. Pilot Project. Sótt 2. júní 2008 af <http://www.millenniumscholarships.ca/en/newsletter.ca>
- The Canada Millennium Scholarship Foundation (2007). Future to Discover, Pilot Project. Montreal: Höfundur.
- The Canadian Career Development foundation (2004). Lasting Gifts. Parents, Teens and The Career Journey. Ottawa: Höfundur.
- Tinna Rósantsdóttir, Rósa Þórunn Hannesdóttir, Eydís Arna Kristjánsdóttir og Edona Katrín Hoda. 2007. Könnun á náms- og starfsvali nemenda í 4. bekk Kvennaskólans 2006 – 2007. Sótt þann 10. febrúar 2008 af: <http://kvenno.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=1865>
- Trusty, J. og Watts, R. E. (1996). Parents' perceptions of career information resources. *The Career Development Quarterly*. 44. 242.
- Undervisning Ministeriet. (e.d.a). UddannelsesGuiden.dk. Sótt 1. júní 2008 af <http://ug.dk>
- Undervisning Ministeriet. (e.d.b). Vidar.dk offentlig uddannelse for voksne. Sótt 1. júní 2008 af <http://www.vidar.dk>
- Wacquant, L.J.D. (1992) Toward a social praxeology: The structure and logic of Bourdieu's sociology. Í P. Bourdieu, & L.J.D. Wacquant, Invitation to a reflexive sociology (bls. 1–60). Cambridge: Polity Press.
- Watts, T. (2004). International Overview and Context. An address to the national forum for career practitioners held in Sydney, Australia, on 25–26 August. Sótt 7.9.2006 af: http://www.cica.org.au/system/files/fl/f1/f5/o34/tony_watts.pdf
- Whiston, S. C. og Aricak, O. T. (2008). Development and investigation of the school counseling program evaluation scale. *Professional School Counseling*. 11. 253–261.
- Whiston, S. C. og Brecheisen, B. K. (2002). Practice and research in career counseling and development-2001. *The Career Development Quarterly*. 51, 98–154.
- Whiston, S. C., Brecheisen, B. K. og Stephans, J. (2003). Does treatment modality affect career counseling effectiveness? *Journal of Vocational Behavior*. 62, 390–410.
- Whiston, S. C. og Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist*. 32, 493.
- Whiston, S.C og Oliver, L.W. (2005). Career counseling process and outcome. Í B. Walsh og M. L. Savicas (ritstj.), *Handbook of Vocational Psychology: Theory, Research and Practice* (3. útg. bls. 155 – 194). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Whiston, S. C. og Saxton, T. L. (1998). A review of school counseling outcome research implications for practice. *Journal of Counseling and Development*, 76, 412–426.
- Whiston, S.C., Sexton T.L. & Lasoff, D.L. (1998). Career intervention outcome: A replication and extension of Oliver and Spokane (1998). *Journal of Counseling Psychology*, 45, 150–165.
- Þórhalla Gunnarsdóttir. (2006) “Margt fer öðruvísi en ætlað er“. *Sögur brotthvarfsnemenda*. Óbirt Masters ritgerð í náms- og starfsráðgjöf. Háskóli Íslands: Félagsvísindadeild.
- Þóroddur Bjarnason. (óbirt). *Náms- og starfsáform að loknum grunnskóla, 1992–2007*. Háskólinn á Akureyri.

12 Fylgiskjöl

1. Erindisbréf nefndarinnar frá menntamálaráðuneytinu
2. Svar menntamálaráðherra við fyrirspurn Katrínar Jakobsdóttur og Kolbrúnar Halldórsdóttur um náms- og starfsráðgjöf. Þskj. 586 – 310.mál.
3. Ákvæði um náms- og starfsráðgjöf í nýsamþykktum grunn- og framhaldsskólalögum.

Fylgiskjal 1. Erindisbréf nefndarinnar frá menntamálaráðuneytinu, dags. 3.10.2006.

Menntamálaráðherra skipar yður hér með aðalmann í starfshóp um náms- og starfsráðgjöf í grunnskólum og framhaldsskólum. Starfshópurinn skal setja fram tillögur um hvernig styrkja megi náms- og starfsráðgjöf til nemenda á þessum skólastigum m.a. í því skyni að bæta líðan og námsárangur nemenda og þannig draga úr brottfalli. Í því sambandi verði kannað núverandi umfang ráðgjafarinnar í skólunum.

Starfshópurinn tengi starf sitt við vinnu starfshópa um gerð tillagna um leiðir til að auka sveigjanleika og fjölbreytileika í skipulagi náms og námsframboðs og um málefni nemenda á almennri námsbraut framhaldsskóla.

Lögð er áhersla á viðtækt samráð við hagsmunaaðila. Hópurinn skili skýrslu með tillögum 15. desember 2006. Starfshópurinn skipa:

Sigríður Bílddal, form., án tilnefningar

Arnar Þorsteinsson frá FG, varam. Brynja Áslaug Sigurðardóttir

Ragnheiður Bóasdóttir frá FF, varam. Björg Kristjánsdóttir

Kristrún G. Guðmundsdóttir frá SÍ, varam. Guðmundur Ó. Ásmundsson

Helga M. Steinsson frá FÍF, varam. Guðbjörg Aðalbergsdóttir

Ágústa E. Ingbórsdóttir frá Fél. náms- og starfsráðgj., varam. Guðrún Kristinsdóttir

Elín Thorarensen frá Landssamt. Heimili og skóla, varam. María K. Gylfadóttir

Sigrún Stefánsdóttir frá Samb. ísl. svfél., varam. Svandís Ingimundardóttir

Fjóla María Lárusdóttir frá Fræðslumiðst. atv.lífsins, varam. Ingibjörg E.

Guðmundsdóttir.

Starfsmenn menntamálaráðuneytisins munu starfa með nefndinni. Þóknun fyrir nefndastarfið verður ákveðin af menntamálaráðuneyti.

Fylgiskjal 2.

135. löggjafarþing 2007–2008.
Þskj. 586 — 310. mál.

Svar

menntamálaráðherra við fyrirspurn Katrínar Jakobsdóttur og Kolbrúnar Halldórsdóttur um náms- og starfsráðgjöf.

Hvað líður störfum nefndar sem skipa átti samkvæmt þingsályktun sem samþykkt var á Alþingi 17. mars 2007 til að kanna gildi þess og gagn að auka náms- og starfsráðgjöf í grunn- og framhaldsskólum, sem úrræðis gegn brottfalli nemenda í framhaldsskólum og fyrir farsælt náms- og starfsval, en nefndin átti að skila af sér 15. nóvember 2007?

Nefndin er að störfum en verkefnið hefur reynst mun umfangsmeira en gert var ráð fyrir og því þarf nefndin lengri tíma en ráðgert var í upphafi. Nefndina skipa Guðbjörg Vilhjálmisdóttir, dósent í náms- og starfsráðgjöf í Háskóla Íslands, formaður, Ágústa Ingbórsdóttir, formaður Félags náms- og starfsráðgjafa, og Sigríður Bílddal, námsráðgjafi. Ráðuneytið væntir þess að niðurstöður og tillögur nefndarinnar komi að góðu gagni við framkvæmd nýrra laga um grunn- og framhaldsskóla ef þau verða samþykkt á yfirstandandi þingi. Samkvæmt lagafrumvörpunum er gert ráð fyrir mun meiri áherslu á náms- og starfsráðgjöf en í núverandi lögum. Í þessu sambandi má benda á kostnaðarmat sem fylgir frumvörpunum. Ráðuneytið mun gera Alþingi grein fyrir tillögum nefndarinnar um leið og þær liggja fyrir.

Stendur til að lögvernda starfsheiti náms- og starfsráðgjafa í því skyni að efla þessa starfsemi?

Ekki hefur verið tekin ákvörðun um það í ráðuneytinu hvort starfsheiti náms- og starfsráðgjafa verður lögverndað. Ósk um slíka lögverndun liggur fyrir frá Félagi náms- og starfsráðgjafa.

Fylgiskjal 3.

Ákvæði um náms- og starfsráðgjöf í nýsamþykktum grunn- og framhaldsskólalögum
Nýsamþykkt grunnskólalög – Ákvæði er varða náms- og starfsráðgjöf

Nemendur.

13. gr.

Réttur nemenda.

Grunnskóli er vinnustaður nemenda. Allir nemendur grunnskóla eiga rétt á kennslu við sitt hæfi í hvetjandi námsumhverfi í viðeigandi húsnæði sem tekur mið af þörfum þeirra og almennri vellíðan. Grunnskóli skal í hvívetna haga störfum sínum þannig að nemendur finni til öryggis og njóti hæfileika sinna. Nemendur eiga rétt á því að njóta bernsku sinnar í öllu starfi á vegum skólans. Þess skal gætt að vinnuálag í skóla sé hæfilegt þannig að nemendur fái nægjanlega hvíld frá skipulögðu starfi innan hvers skóladags og skólaárs, svo sem með samfelldu jóla- og páskaleyfi. Nemendur eiga rétt á því að koma sjónarmiðum sínum á framfæri varðandi námsumhverfi, námstilhögun, fyrirkomulag skólastarfs og aðrar ákvarðanir sem snerta þá. Taka skal tillit til sjónarmiða þeirra eins og unnt er.

Hver nemandi skal hafa umsjónarkennara. Umsjónarkennari fylgist náið með námi nemenda sinna og þroska, líðan og almennri velferð, leiðbeinir þeim í námi og starfi, aðstoðar og ráðleggur þeim um persónuleg mál og stuðlar að því að efla samstarf skóla og heimila.

Nemendur eiga rétt á að njóta náms- og starfsráðgjafar í grunnskóla af til þess bærum sérfræðingum.

IX. KAFLI

Sérfræðipjónusta og stoðkerfi grunnskóla.

40. gr.

Skipulag og framkvæmd sérfræðipjónustu.

Sveitarfélög skulu tryggja að sérfræðipjónusta sé veitt í grunnskólum, ákveða fyrirkomulag hennar og stuðla að því að hún fari fram innan grunnskóla. Í sérfræðipjónustu felst annars vegar stuðningur við nemendur og fjölskyldur þeirra og hins vegar stuðningur við starfsemi grunnskóla og starfsfólk þeirra.

Í grunnskólum skal frá upphafi skólagöngu nemenda unnið að forvarnastarfi með skimunum og athugunum á nemendum til að tryggja þeim kennslu og námsaðstoð við hæfi. Auk þess skal fara fram greining á nemendum sem eiga í sálrænum eða félagslegum erfiðleikum sem hafa áhrif á nám þeirra. Allar athuganir á vegum skóla sem varða einstaka nemendur skulu gerðar í samráði við og með samþykki foreldra og óheimilt er að taka gjald fyrir slíkar athuganir. Greina skal foreldrum frá niðurstöðum slíkra athugana.

Foreldrar nemenda geta óskað eftir greiningu samkvæmt þessari grein, auk þess sem skólastjóri, kennarar eða starfsmenn heilsugæslu geta lagt fram ósk um greiningu í samráði við og með samþykki þeirra. Sérfræðipjónusta sér um að greining fari fram, skilar tillögu til skólastjóra um hvernig við skuli bregðast, fylgist með úrbótum og metur árangur.

Skólastjóri skal samræma innan hvers skóla störf þeirra sem sjá um málefni einstakra nemenda er lúta að sérfræðipjónustu, námsráðgjöf og skólaheilsugæslu með stofnun nemendaverndarráðs. Jafnframt skal stuðla að samráði við félagsþjónustu sveitarfélags og barnaverndaryfirvöld vegna málefna einstakra nemenda eftir því sem þurfa þykir.

Sveitarfélög sem reka grunnskóla skulu hafa frumkvæði að samstarfi sérfræðipjónustu, félagsþjónustu, barnaverndaryfirvalda og heilbrigðisþjónustu innan sveitarfélagsins vegna nemenda með sérþarfir og langvinn veikindi. Sveitarfélög skulu einnig hafa frumkvæði að samstarfi sérfræðipjónustu við aðila sem annast sérhæfð greiningar- og meðferðarráði á vegum ríkisins vegna einstakra nemenda.

Við framkvæmd sérfræðipjónustu skulu sveitarfélög leggja áherslu á góð tengsl leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla með samfelli í skólastarfi að leiðarljósi.

Ráðherra setur reglugerð um sérfræðipjónustu og starfsemi nemendaverndarráða í samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga.

Sé foreldri synjað um beiðni um greiningu skv. 3. mgr. verður sú ákvörðun kærð samkvæmt fyrirmælum 47. gr. Ráðuneytið getur í úrskurði mælt fyrir um að tilteknum nemanda skuli veitt greining í samræmi við ákvæði þessarar greinar.

VII. KAFLI

Inntak náms, námsskipan, námsframboð, námsmat og starfstími.

24. gr.

Aðalnámskrá.

Ráðherra setur grunnskólum aðalnámskrá sem er endurskoðuð reglulega. Í henni er m.a. kveðið nánar á um uppeldishlutverk grunnskólans og meginstefnu í kennslu og kennsluskipan í samræmi við hlutverk grunnskólans, sbr. 2. gr. Í aðalnámskrá skal m.a. leggja áherslu á:

- a. sjálfsvitund, siðgæðisvitund, félagsvitund og vitund nemenda um borgaralega ábyrgð og skyldur,
- b. líkamlega og andlega velferð, heilbrigða lífshætti og ábyrga umgengni við líf og umhverfi,
- c. þjálfun í íslensku í öllu námi,
- d. leikræna og listræna tjáningu,
- e. hæfni nemenda til að skilja orsakasamhengi og draga rökréttar ályktanir,
- f. skilning og frjótt og skapandi starf, nýsköpun og frumkvöðlanám,
- g. jafnvægi milli bóklegs og verklegs náms,
- h. leik barna sem náms- og þroskaleið,
- i. nám sem nýtist nemendum í daglegu lífi og við frekara nám og starf,
- j. undirbúning beggja kynja jafnt undir virka þátttöku í samfélaginu, fjölskyldulífi og atvinnulífi,
- k. margvíslegar leiðir við öflun þekkingar með notkun tæknimiðla, upplýsingatækni og safna- og heimildavinnu,
- l. náms- og starfsfræðslu og kynningu á atvinnulífi og námsleiðum til undirbúnings náms- og starfsvali.

Í aðalnámskrá og við skipulagningu náms og kennslu og við gerð og val námsgagna skal þess sérstaklega gætt að allir nemendur fái jöfn tækifæri til náms og eigi þess kost að velja sér viðfangsefni og nálgun í eigin námi.

Markmið náms og kennslu og starfshættir grunnskóla skulu vera þannig að komið sé í veg fyrir mismunun vegna uppruna, kyns, kynhneigðar, búsetu, stéttar, trúarbragða, heilsufars, fötlunar eða stöðu að öðru leyti.

Í öllu skólastarfi skal stuðla að heilbrigðum lífsháttum og taka mið af persónugerð, þroska, hæfileikum, getu og áhugasviðum hvers og eins.

Nýsamþykkt framhaldsskólalög – Ákvæði er varða náms- og starfsráðgjöf

8. gr.

Starfsfólk framhaldsskóla.

Skólameistari ræður stjórnendur, kennara og aðra starfsmenn skólans að höfðu samráði við skólanefnd.

Skólameistari ræður staðgengil sinn til alls að fimm ára í senn. Kennari, sem ráðinn er staðgengill skólameistara, skal eftir atvikum fá leyfi frá kennarastarfi sínu þann tíma sem hann gegnir staðgöngu.

Um skilyrði þess að vera ráðinn skólameistari eða kennari við framhaldsskóla fer eftir ákvæðum gildandi laga um menntun og ráðningu kennara og skólastjórnaenda við leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla .

Óheimilt er að ráða einstakling til starfa við framhaldsskóla sem hlotið hefur refsidóm fyrir brot á ákvæðum XXII. kafla almennra hegningarlaga. Við ráðningu skal liggja fyrir sakavottorð eða heimild skólameistara til að afla upplýsinga úr sakaskrá.

Ráðherra setur í reglugerð **ákvæði um menntun og starfssvið náms- og starfsráðgjafa**, starfsfólks skólasafna og annars starfsfólks framhaldsskóla, eftir því sem við á. Sama gildir um starfssvið skólameistara og kennara.

22. gr.

Skólanámskrá.

Sérhver framhaldsskóli skal gefa út skólanámskrá. Skólanámskrá skiptist í tvo hluta, almennan hluta og námsbrautarlýsingar.

Í almennum hluta skólanámskrár skal gerð grein fyrir starfsemi skólans, helstu áherslum og stefnumörkun, stjórnskipan, námsframboði og skipulagi náms, kennsluháttum, námsmati, stuðningi, **ráðgjöf** og þjónustu við nemendur, réttindum og skyldum nemenda, foreldrasamstarfi og samstarfi við utanaðkomandi aðila, sjálfsmati og gæðamálum og öðru sem skóli kys að kveða á um í skólanámskrá. Jafnframt skal skóli gera grein fyrir því hvernig hann uppfyllir skilyrði samkvæmt almennum hluta aðalnámskrár framhaldsskóla og markmið laga þessara og reglna sem settar eru með stoð í þeim.

Um setningu námsbrautarlýsinga í skólanámskrá skal farið að ákvæðum 23. gr.

Skólanámskrá skal staðfest af skólanefnd að fenginni umsögn skólafundar, sbr. 5. gr. Skólanefnd fylgist með framkvæmd skólanámskrár.

37. gr.

Náms- og starfsráðgjöf.

Nemendur eiga rétt á að njóta náms- og starfsráðgjafar í framhaldsskóla af til þess bærum sérfræðingum.

Í skólanámskrá framhaldsskóla skal markmiðum og stefnu skóla varðandi ráðgjöf lýst og þar skal einnig koma fram hvernig skóli rækir skyldur sínar og hlutverk á þessu sviði.